

De Drie Goddelijke Deugden

Ravels Weelde Poppel

Tijdschrift van Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius vzw

Jaargang 19, nr. 74: December 2014

Inhoud

Voorwoord.....	1
Lief en leed	2
Kerk en modernisering in 2 noord-kempische grensgemeenten	2
Terugblik op onze Activiteiten	26
Schenken aan Nicolaus Poppelius	31

Lidmaatschap

Voor 20 euro bent u lid van onze Heemkunde- en Erfgoedvereniging.

Ere-lid kunt u zijn voor een jaarbijdrage vanaf **30 euro**.

(Onze vereniging kent enkel het systeem van gezinslidmaatschap.)

U ontvangt 4 x per jaar een nummer van tijdschrift “De Drie Goddelijke Deugden”.

Ook hebben leden en hun gezin steeds gratis toegang tot **Museum Aan de Grens** in “ ‘t Kaske” te Poppel.

Tevens kan er aan de meeste activiteiten van onze vereniging gratis worden deelgenomen.

Opzegging van het lidmaatschap kan jaarlijks kenbaar gemaakt worden voor 1 december.

Voorradige publicaties

Steeds op aanvraag te bekomen. Zie contactgegevens.

Foto voorblad:

Kerststal in ceramiek vervaardigd door Max Baron van der Linden (*1-6-1922 + 25-11-1999), persoonlijke vriend van wijlen koning Boudewijn. Zijn werken zijn gebaseerd op het dagelijkse leven en de landelijkheid.

“Het is duidelijk: de ezel waakt over het kind Jezus en de jonge moeder bekijkt het van op afstand.

Wat denkt de os?”

Foto achterblad:

Eveneens een werk in ceramiek van Max Baron van der Linden.

“Kerstmis in Greccio, waar Franciscus de eerste levende kerststal bouwde. Het werk stelt de eenvoud van de spiritualiteit van Franciscus voor, in tegenstelling tot het uiterlijk vertoon van de Kerk.”

Voorwoord

Het afgelopen jaar zijn de herdenkingen, boek- en krantenpublicaties, tentoonstellingen, evenementen, televisie- en radioprogramma's, fiets- en wandeltochten voor de Eerste Wereldoorlog explosief op gang geschoten. U zal zich misschien afvragen of onze vereniging nog wel iets gaat doen?

Wel beste lezer wij zijn dit jaar begonnen met naar de scholen toe een en ander te ontsluiten, aangepast aan de leeftijd en graad van de scholier. Zo hebben wij reeds scholieren ASO vijfde jaar wegwijs gemaakt in de militaire dossiers van onze gesneuvelde Ravelse militairen tijdens WOI.

Met de Erfgoeddag einde april hebben we in Weelde-Station het thema van de vluchtelingen en het verdwenen station belicht. Laatst hebben we dit met Open Monumentendag en de organisatie het Bels Lijntje verder uitgediept wat een succesrijke tweedaagse heeft gegeven met 1537 bezoekers. ***Bij deze wil ik al onze medewerkers van harte bedanken voor de onverdroten en onbaatzuchtige gezamenlijke inzet.***

Begin oktober hebben we de lagere school van Weelde-Station een aangepast namiddagprogramma gegeven i.v.m. het thema vluchtelingen, oorlog, vrede en het vergane station waar zij een rondleiding kregen van onze gidsen. Onze gemeente heeft met de scholen begin september de herdenkingen gestart en op 11 november was er te Weelde een volgende herdenking. Deze startte in de Sint-Michielskerk en eindigde bij het monument der gesneuvelden voor het gemeentehuis met de inwijding van het symbolische oorlogskerkhof.

Aansluitend aan de nieuwjaarsreceptie in 2015 wordt een lezing gegeven rondom het thema van de 1ste wereldoorlog. Volgend jaar zullen we te Poppel in het Kaske uitpakken met een grote tentoonstelling i.v.m. deze gewelddadige en verscheurende episode. We zullen samen met onze collega's uit Goirle het dagelijkse leven aan weerskanten van de grens tijdens 1914-1918 belichten. Verder staan er fiets- en wandeltochten op het programma.

Er rest mij nu nog alleen het jaar af te sluiten met de volgende bedenking dat hoe slecht het allemaal wel gaat, het toch altijd weer op zijn pootjes valt. We zijn vaak verontrust door de negatieve mediaberichten. Toen ik destijds begon te werken was er een eerste minister die beweerde dat we over vijf jaar het einde van de donkere tunnel zouden aantreffen. Nu zoveel jaren later heb ik de indruk dat we op een lange steeds drukkere stresserende weg rijden met steeds meer en langere tunnels. Wat we gezien mijn nog beperkte levenservaring wel kunnen stellen is dat het ondanks al deze "tegenslagen" het gewone dagelijkse familieleven, vriendenkring, het komen en gaan al die tijd toch zijn gangetje heeft gegaan. Dit staat echter allemaal los van al de "ellende" die boven onze hoofden hangt. Het belangrijkste is dat we hier allemaal afstand van nemen en beseffen dat we in deze verzorgingsstaat eigenlijk heel gelukkig zouden moeten zijn als we in ogenschouw nemen dat elders (Syrië, Afrika en nog andere continenten en landen) de mensen geen luxe, comfort en levensverwachtingen hebben. Zij emigreren misschien terecht op gevaar van eigen leven en laat ons niet vergeten dat wij hier honderd jaar geleden ook massaal vluchtten voor de Duitsers naar Nederland, Frankrijk en Groot-Brittannië. Laat ons hier aan denken de komende tijd waarbij we elkaar het allerbeste toewensen.

Namens onze vereniging wens ik jullie allen een Zalig Kerstmis en een Gelukkig Nieuwjaar.

Luc Andries, voorzitter

Lief en leed

Onze deelneming betuigen wij bij het overlijden van:

Maria Moonen, weduwe van Adriaan Vloemans, overleden op 22 augustus jl.

Maria was een kranige alleenstaande die we geïnterviewd hebben in ons vorig tijdschrift. Zij heeft het interview, zoals u het gelezen hebt, nog doorgenomen en goedgekeurd. Maria was in haar nopjes. Het mag nu een mooi aandenken zijn voor haar kinderen, kleinkinderen en familie.

Lucien Coenen, weduenaar van Nelly Van Heyst, overleden op 28 oktober jl.

Frans Hofkens, echtgenoot van Maria Cle, overleden op 5 november jl.

Om zeker te zijn dat we niemand vergeten te vermelden, vragen wij u ons op de hoogte te brengen via één van de bestuursleden, email of post gericht aan: Nicolaus Poppelius, Dorp 64, 2382 te Poppel.

Kerk en modernisering in 2 noord-kempische grensgemeenten

Arno Rombouts, student geschiedenis Universiteit Gent

1. Inleiding

Hoewel vanaf de negentiende eeuw moderniseringstendensen als industrialisering, verstedelijking en de hiermee gepaard gaande verregaande sociale, economische en politieke gevolgen in geheel België merkbaar waren, stellen we toch vast dat er gebieden te onderscheiden zijn waar de verschillende aspecten van de moderniteit minder nadrukkelijk en in een trager tempo doorsijpelden in de lokale gemeenschap. Dit is zeker het geval wanneer we focussen op de periode voor het losbreken van de Tweede Wereldoorlog. Eén van de mooiste illustraties in België van zo'n gebied is de Antwerpse Kempen. Deze streek verkeerde al in een staat van afzondering sinds de Tachtigjarige Oorlog een einde stelde aan een periode van voorspoed van het Antwerpse achterland. De trend van een steeds groeiende kloof tussen de Kempen en de groeicentra van het land werd nog verergerd door de natuurlijke armoede van het gebied. Deze trend werd pas na het midden van de twintigste eeuw definitief omgebogen.

De vraag die centraal staat in het volgend werk is in welke mate de boerenbevolking van twee agrarische Noord-Kempische grensgemeenten, met name Ravels en Weelde, in het proces van moderniteit werd meegezogen en, ten tweede en meer specifiek, welke invloed de Kerk op het verloop van dit proces had. Deze studie richt zich op de periode vanaf het ontstaan van België tot het einde van het interbellum. In dit werk wordt op drie aspecten gefocust. Eerst wordt er bestudeerd op welke vlakken van het dorpsleven de kerk -zowel het instituut kerk als haar lokale vertegenwoordigers- haar invloed deed gelden en hoe diep deze invloed ging. Ook het typische moderniseringsproces verzuiling zal hierbij betrokken worden. Vervolgens gaat de aandacht naar een ander proces, namelijk democratisering, en wordt er getracht ook hier de grootte van de kerkelijke invloed te achterhalen. Uiteindelijk zullen ook een aantal aspecten van demografie aan bod komen. De impact van de demografische transitie zal centraal staan, maar ook de mate waarin de dorpsdemografie bepaald werd door kerkelijke invloeden en door de achterstand en afzondering waarin de Kempen, zoals hierboven reeds vermeld, zich lange tijd bevonden, wordt bevraagd. Deze drie elementen, soms onlosmakelijk verbonden met elementen

van de modernisering die hier niet worden uitgediept, zullen besproken worden vanuit microperspectief, meer bepaald in het perspectief van enkele opeenvolgende generaties van families die later door huwelijk met elkaar verbonden zouden worden: de voorouders van Karel August Ida Dries, mijn grootvader.

Dat het zeer aannemelijk is dat de Kerk en zijn lokale vertegenwoordigers een duidelijke invloed hebben gehad op de voornoemde aspecten blijkt uit talloze voorbeelden van het belang van de Kerk in het Noord-Kempische dorpsleven, waaronder verkiezingsuitslagen, wijdverspreid lidmaatschap van religieuze verenigingen en kerkelijke inmenging in het wereldlijk bestuur.

De deelvragen waarop getracht zal worden een antwoord te formuleren, worden volgens bovenstaande aspecten geordend.

Eerst wordt nagegaan of de besproken voorouders integraal deel uitmaakten van de landbouwerklasse in de twee dorpen, dan of de kerk in deze dorpen invloed uitoefende op het lokale bestuur.

Vervolgens worden de uitingen van publieke en private kerkelijkheid in de twee dorpen en meer specifiek in de betrokken families bevraagd.

Hierna komen de zuilorganisaties aan bod, opnieuw zowel op lokaal vlak als op familiaal vlak.

Om de invloed van de democratisering na te gaan zal worden bestudeerd of er familieleden waren die reeds voor het invoeren van het algemeen meervoudig stemrecht kiesrecht hadden en die dus hun geprivilegieerde positie zagen verloren gaan.

Tevens zal onderzocht worden of bepaalde leden van de familie voordeel haalden uit de meervoudigheid van het stemrecht en meerdere stemmen mochten uitbrengen. Er wordt bovendien getracht wat het stemgedrag aangaat een hypothese te puren uit de beschikbare gegevens.

Wat demografie betreft zullen de geboortes en de huwelijken in de familie vergeleken worden met regionale en nationale tendensen. Er wordt hier ook bestudeerd in hoeverre de huwelijksleeftijd en aantal geboortes door kerkelijke invloed werden bepaald. De mogelijke impact van de demografische transitie op de familie van Karel August Ida Dries is ook onderwerp van onderzoek en noopt tot een zoektocht naar de doodsoorzaken van Karels voorouders.

Al het voorgaande zal steeds gekoppeld worden aan de nationale en vooral lokale en regionale evoluties en gebeurtenissen, zodat dit familieonderzoek zichzelf inschrijft in het bredere historische onderzoek.

2. Beroep/Familie

De hier besproken mannelijke familieleden maakten zonder uitzondering deel uit van de boerenbevolking van de twee dorpen. Dit sloot echter niet uit dat zij naast hun professie van landbouwer ook nog een ander beroep uitoefende. Zo was Adrianus Vloemans op een bepaald moment zowel herbergier, gemeentesecretaris van Ravels (ondanks het feit dat hij in Weelde woonde) en landbouwer. Deze combinatie wist hij onder meer te verwezenlijken door het inzetten van knechten, die terloops gezegd in zijn opdracht meermaals illegaal heide afstaken wat niet ontsnapte aan het alziend oog van de veldwachter.

Joannes Augustinus Dries hield zijn boerderij eveneens draaiend tijdens de jaren dat hij de functie van burgemeester van Weelde bekleedde (1926-1939), mede dankzij de hulp die hij in het huishouden kreeg van een ongehuwde zus. Wat de vrouwelijke familieleden betreft wordt een meerderheid als landbouwster vermeld in de bronnen. Bij enkele wordt echter geen melding gemaakt van een beroep of zelfs expliciet vermeld dat ze

geen beroep uitoefenen. Dit sluit echter niet uit dat zij toch mee hielpen op de velden of toch in ieder geval thuis noodzakelijke klussen uitvoerden.

Overigens sluit ook het landbezit aan bij wat men zou verwachten bij boerenfamilies. Het bestond vooral uit landbouwland en weiland, en in veel mindere mate wat heide en hakhout. Stephanus Kolen bezat echter nauwelijks grond en pachtte samen met een familielid wat weiland en landbouwgrond. De familie Vloemans-Verheyen bezat dan weer een aantal huizen, waarvan er alvast één door drie niet verwante ambachtslui werd bewoond en dus waarschijnlijk aan deze verhuurd werd.

3. Kerk als dominerende macht voor 1940

Kerkelijke inmenging in burgerlijk bestuur

De impact van de lokale clerus en de op hun initiatief opgerichte christelijke organisaties op de dorpsgemeenschap en diens leden wordt in de volgende paragrafen behandeld. Hier bespreken we echter kort de sterke invloed die deze lokale clerus kon uitoefenen op het burgerlijke bestuur, een goede graadmeter voor de steun die de geestelijkheid onder de inwoners kon genieten.

Op 1 oktober 1867 stoomde de eerste trein over de nieuw aangelegde spoorweg Tilburg-Turnhout. Deze spoorweg liep slechts voor een zeer klein deel over het grondgebied van de gemeente Weelde en het station 'Weelde-Merksplas' lag niet op het grondgebied van Weelde maar op Turnhouts territorium.

In de volksmond werd wel eens beweerd dat grote afstand tussen dit station en Weelde-centrum het gevolg was van het succesvol lobbyen bij het gemeentebestuur door een aantal landbouwers onder aanvoering van de dorpspastoor, die vreesde voor zedenverwildering onder invloed van de stedelijke treinreizigers. Deze overtuiging komt naar voor in een interview met eeuweling Angelina Van de Wouwer in 1951. Hoewel het onwaarschijnlijk is dat het gemeentebestuur van een kleine plattelandsgemeente zo'n significante omlegging van een spoorlijn voor mekaar zou kunnen krijgen, en het verhaal bij gebrek aan andere bronnen daarom wellicht terecht als een gerucht wordt afgedaan, is het toch een mooi voorbeeld van de macht die de pastoor werd toegedicht. In datzelfde interview met eeuweling Van de Wouwer wordt overigens verteld hoe er een zeker spanningsveld bestond tussen pastoor Beerten en burgemeester Wouters over het aanleggen van een steenweg van het centrum van Weelde via het station naar Merksplas. Een weg die er uiteindelijk wel degelijk kwam, maar in een vrij slechte staat, aangezien – alweer volgens Angelina Van de Wouwer – de pastoor de aannemer op één of andere manier zover had gekregen een aantal kasseien niet voor deze verbindingsweg te gebruiken, maar wel voor de weg naar zijn kerk.

Publieke Kerkelijkheid: Religieuze verenigingen

Om de invloed van het katholieke geloof op een gemeenschap en op individuen te meten, moeten we een onderscheid maken tussen publieke en private uitingen van geloof en van gehoorzaamheid aan de religieuze voorschriften. Waar gehoorzaamheid aan de religieuze voorschriften in het private leven vanzelfsprekend moeilijk te verifiëren valt, kunnen we hiertoe toch pogingen doen door onder meer te gaan kijken naar het huwelijks en voortplantingsgedrag (vide infra). De mate van publieke kerkelijkheid daarentegen valt het best te na te gaan door het hostieverbruik per parochie (en daarmee het aantal communies), het paasverzuim en het lidmaatschap van religieuze verenigingen te bestuderen.

Alvast dat laatste valt goed na te gaan voor de bestudeerde families woonachtig in de gemeente Weelde.

Minstens acht familieleden van generatie vijf werden tussen 1837 en 1847 (het laatste jaar met nieuwe inschrijvingen) lid van ' Het Geestelijk Verbond tegen Godslastering', een lidmaatschap dat naast het voorkomen van godslasterlijk gevloek in de omgeving van de leden, onder meer ook de verplichting inhield elke dag, bijvoorbeeld na het eten, een Onze Vader en een Weesgegroet te bidden . Aan de leden werd door paus Gregorius XVI overigens ook, mits het voldoen aan een aantal voorwaarden, bepaalde aflaten toegekend.

Ook het aantal familieleden van generatie vijf die lid zijn geworden van het in al in 1652 opgerichte 'Genootschap van de Heilige Rozenkrans' is best indrukwekkend: minstens negen. Van generatie vier zijn er eveneens zes familieleden tot het genootschap toegetreden. Bij generatie drie was dit bij minstens twee het geval. Ook Constantinus Karel Maria Dries (gehuwd met Irma Van Den Borne), als familielid van generatie twee, is lid geweest.

We moeten ons er echter voor hoeden al te snel conclusies te trekken. Er mag zeker niets besloten worden uit het niet aangesloten zijn van een aantal familieleden bij één van deze twee religieuze verenigingen. Wanneer we generatie twee tot en met vijf in ogenschouw nemen, is het vooral de familietak die in Ravels te situeren valt die geen lid is van deze binnen de Weeldse parochie te situeren verenigingen. Het tegendeel zou inderdaad vreemd zijn en 'het zwijgen van de bronnen' is wat deze tak betreft enkel te wijten aan het feit dat er van de religieuze

verenigingen in de parochies van de gemeente Ravels geen (uitgegeven) ledenlijsten bestaan. Wanneer deze familieleden zijn uitgesloten blijven er nog slecht drie andere over die niet helemaal zeker tot één van deze verenigingen behoord hebben. Wat Maria Elisabeth Van Beek betreft is het helemaal niet uit te sluiten dat zij wel degelijk lid was. In de ledenlijsten van bovengenoemde verenigingen staan er immers twee Maria's Van Beek vermeld en zijn er telkens drie inwoners van de gemeente waar deze namen betrekking op zouden kunnen hebben. We kunnen dus niet met honderd procent zekerheid stellen dat de vermeldingen op de voor ons interessante persoon slaan. Bij Maria Anna Van Eyndhoven en haar dochter Maria Theresia Verheyen is er echter geen duidelijke verklaring vast te stellen voor hun afwezigheid op de ledenlijsten.

Ook lijkt het noodzakelijk enige kanttekeningen te plaatsen bij het lidmaatschap van de overige familieleden. Zo sluit het lidmaatschap van een religieuze vereniging niet uit dat een persoon in zijn privéleven zich volledig afkeert van religieuze voorschriften. De maatschappelijke druk om aan de publieke geloofsmanifestaties deel te nemen was in de Kempische plattelandsgemeentes, waar er vrijwel geen onderscheid bestond tussen dorpsgemeenschap en geloofsgemeenschap, immers zeer hoog.

We moeten ons overigens geen al te grote illusies maken over de sterkte van de geloofsovertuiging die leidde tot het lid worden van bovenstaande verenigingen: ten eerste speelde hoogstwaarschijnlijk de reeds beschreven sociale druk, die in Weelde ook gespeeld moet hebben voor het lidmaatschap van religieuze groepen, gezien het grote aantal leden in vergelijking met de totale bevolking. Ten tweede lag de leeftijd van inschrijving voor het 'Genootschap van de Heilige Rozenkrans', in ieder geval voor de bestudeerde familieleden, rond de twaalf jaar. Dit wijst eerder op een automatische toetreding in de context van de plechtige communie of geeft in het beste geval een indicatie van de religieuze toewijding van de ouders.

Wel moet opgemerkt worden dat dit niet het geval is voor de familieleden geboren tussen 1850 en 1885, aangezien zij allen zijn ingeschreven in 1898 vanwege een inschrijvingsstop tussen 1863 en 1898.

Zelfs wanneer we al deze zaken mee in overweging nemen lijkt er toch geen ontkomen aan dat er bij de meeste leden toch een vrij sterk oprecht religieus gevoel meespeelde. Hoewel de Kempenaar in het algemeen niet graag lid werd van religieuze verenigingen wegens de tijd en het geld dat deze opslochten, blijkt een vergelijkende studie van de gemeentes Minderhout en Emblem (respectievelijk gelegen in de Zanderige en de Verbeterde Kempen), lijkt dit alvast voor Weelde en de besproken verenigingen niet op te gaan. Dit doet de vraag rijzen of deze verenigingen minder of geen geld en tijd kostten dan wel of de Weeldse parochianen, en de besproken families in het bijzonder, nog religieuzer waren dan andere Kempische tijdsgenoten.

Andere geloofsuitingen

Wat het hostieverbruik en het paasverzuim betreft is er helaas geen verwerkt materiaal voor Ravels of Weelde beschikbaar, maar in een andere, min of meer naburige gemeente van de Zanderige Kempen, met name Minderhout, lag in de laatste decennia van de negentiende eeuw het hostieverbruik op een verbazingwekkend lage drie à vijf hosties per parochiaan per jaar en het misverzuim met Pasen, de belangrijkste hoogdag van het jaar, op zo'n drie procent (met een lichte verhoging tijdens de schoolstrijd).

Een andere min of meer openbare tentoonspreading van geloof kunnen we vinden bij het geven van namen. Heel de negentiende en tot diep in de twintigste eeuw was het geven van heiligennamen landelijk de gewoonte en zelfs verplicht, maar vanaf circa 1875 was er een opleving in het gebruik van de traditionele heiligennamen in de Kempen. Wanneer we in de stamboom en in de lijst met kinderen op de namen letten, zien we dat dit fenomeen zich al gans de negentiende eeuw voordeed bij de besproken families, met vaak vrij eentonige namen als gevolg. Zo zien we zelfs dat in het gezin Van Hees-Bax na het overlijden van het oudste kind, de

zeventienjarige Maria Catharina, het volgende kind, dat nog geen tien maanden later geboren wordt, exact dezelfde naam krijgt. Beweren dat dit te wijten valt aan een door geloof en conventies opgelegde, zeer beperkte waaier aan keuzemogelijkheden, zou echter wel zeer kort door de bocht zijn en wellicht voorbijgaan aan een aantal psychologische en emotionele motieven van verwerking.

Lidmaatschap zuilorganisaties

Het hoeft gezien het landelijk karakter van het dorp geen verbazing te wekken dat in Weelde alvast in de periode voor de Tweede Wereldoorlog enkel de katholieke zuil actief was. Het waren bovendien vooral de Boerenbond (of Boerengilde; opgericht in 1894 op instigatie van pastoor Beerten) en zijn eenentwintig onderafdelingen. De Boerinnenbond (of Boerinnengilde; opgericht in 1911 door toedoen van pastoor Sylvain Jacobs) die als eerste en het sterkst hun stempel drukten op het dorpsleven. Hoewel het zeer waarschijnlijk is dat reeds mannelijke familieleden van een eerdere generatie lid waren van één van deze twee organisaties (zoals bijvoorbeeld Joannes Augustinus Dries, die als burgemeester de connecties die zo'n lidmaatschap oplevert wel zou kunnen hebben gebruiken), is het zeker dat zowel Constantinus Karel Maria Dries als Irma Maria Van den Borne aangesloten waren bij respectievelijk de Boerenbond en de Boerinnenbond. Bovendien maakten Maria Theresia Vloemans (de echtgenote van Joannes Augustinus Dries) en waarschijnlijk ook Ida Elisabeth Van Eyndhoven deel uit van het eerste gekozen bestuur van de Boerinnenbond in 1911. Het ACW en haar organisaties waren reeds actief in Weelde in de jaren voorafgaande aan de Tweede Wereldoorlog, maar uitgebreide bronnen ontbreken.

August en Maria-Theresia Dries-Vloemans

Ida Van Eyndhoven

Overigens kan het wel verbazing wekken dat zulke zuilorganisaties als de Boerenbond en de Boerinnenbond zo snel na hun nationale oprichting (respectievelijk vier jaar later en in het jaar zelf) in een toch nog sterk katholieke gemeente als Weelde een lokale afdeling kregen, wanneer we verzuiling beschouwen als een reactie op het afbrokkelen van religie als overkoepelend maatschappijconcept. Minder verbazend wordt het wanneer we het verbinden met de invoering van het Algemeen Meervoudig Stemrecht in 1893, die ervoor zorgde dat elke landbouwer een kiezer werd. Het oprichten van Boerengilden (vaak op initiatief van lokale clerici, maar gesteund door de Kerk en de katholieke partij) kadert dan enerzijds in het economisch sterker maken van het platteland

en daarmee in het voorkomen van een trek van jonge katholieke boeren naar de als verderfelijk beschouwde stad, en anderzijds in het behouden van de trouwste gelovigen binnen christelijk-coöperatieve structuren. Het hoeft dus niet te verbazen dat er vlak voor de Eerste Wereldoorlog in gans België al meer dan zeshonderd lokale afdelingen van de Boerenbond, naast nog een heel aantal andere landbouworganisaties, actief waren.

Ook kunnen we deze verzuiling van het platteland in een nog breder tijds kader plaatsen, wanneer we haar zien als een voortzetting met andere middelen van een proces van toenemende dat zich over de ganse negentiende en een deel van de twintigste eeuw uitspon. Dit proces van was een reactie op de secularisering die zich vanaf het einde van de achttiende eeuw (Franse Tijd) begon te manifesteren en die ervoor zorgde dat de Kerk niet meer alleen op de Staat en de traditie kon bogen om de voortschrijdende afkering van het geloof door steeds meer mensen tegen te gaan.

Deze politiek van verchristelijking was gericht op een intensivering van de lekenbinding aan de Kerk, met andere woorden gewone gelovigen warm proberen te maken voor het katholieke geloof en de katholieke structuren. Een toenemende focus op religieuze verenigingen en heiligenverering (vide supra) moest deze klus klaren. Omdat dit tegen het einde van de negentiende eeuw niet voldoende bleek, waren andere stappen, zoals het oprichten van meer praktisch gerichte organisaties die toch nauw aansloten bij zowel Kerk als katholieke partij, noodzakelijk.

Schoolstrijd

Overigens kunnen we ook de schoolstrijd in dit kader zien. Bij het verdwijnen van de maatschappelijke evidentie van geloof wordt het immers belangrijk kinderen al zo jong mogelijk te doordringen met katholieke ideeën. Aan de positie van vrijwel volledige hegemonie die de katholieke kerk op het Belgisch onderwijs had verkregen in 1842, tijdens de periode van unionistische regeringen, werd door de sterk antiklerikale regering Frère-Orban-Van Humbeeck (1878-1884) in 1879 een halt toegeroepen. Vanaf dat moment moest elke gemeente een officiële lagere school hebben waarin godsdienstonderwijs enkel op uitdrukkelijk verzoek van de ouders en ná de schooluren werd verstrekt. Aan de subsidiëring van het vrij (katholiek) onderwijs werd een einde gesteld. Het katholiek verzet was zeer sterk en zou al in 1884 leiden tot het terugdraaien van de meeste maatregelen: duizenden leerkrachten in openbare scholen namen ontslag en ouders haalden hun kinderen massaal weg uit het officieel onderwijs, waardoor slechts zo'n twintig procent van de schoolbevolking in het door de staat georganiseerde onderwijs overbleef. Vooral in Vlaanderen en op het platteland bleven er nauwelijks enkele kinderen in de staatsscholen.

In Weelde zien we hier ook zeer duidelijk de gevolgen. In 1880 waren er slechts vijf betalende leerlingen overgebleven in de officiële school en hoewel het aantal niet betalende leerlingen niet werd bijgehouden, was dit een zeer significante daling die tot een groot verloop van onderwijzers leidde: zij kregen immers minder betaald. De overige leerlingen gingen nu naar de in 1879 opgerichte katholieke school. In Ravels was er een gelijkaardige situatie: in de nieuw opgerichte vrije school volgden tijdens de schoolstrijd 130 à 140 kinderen de lessen, tegenover nog 10 à 12 in de openbare school in Ravels-Centrum. De openbare school in Ravels-Eel had zelfs helemaal geen leerlingen meer.

Hoewel de bevolkingsregisters helaas slechts 'zoon' of 'dochter' vermelden bij de drie familieleden die ten tijde van de schoolstrijd in aanmerking kwamen om naar de lagere school te gaan (Joannes Augustinus Dries, Carolus

Van den Borne en, althans de eerste twee jaren van de schoolstrijd, Maria Ludovica Kolen) lijkt het niet verkeerd aan te nemen dat zij althans een deel van het jaar, wanneer er niet meegeholpen moest worden op de boerderij, naar school gingen. Dit is zeker het geval wanneer we het hierboven vermelde aantal schoolgaande kinderen in Ravels vergelijken met het inwonertal, dat tijdens de schoolstrijd slechts iets boven de duizend personen uitkwam.

Midden zittend Carolus Van Den Borne en Maria Ludovica Kolen; kinderen v.l.n.r. Leonia (zittend), Theresia, Louisa, Stephanie, Frans, Joanna, Maria, Josephina, Jan en Irma.

Overigens was de vader van Joannes Augustinus Dries, Carolus, volgens de bevolkingsregisters op de leeftijd van drieëntwintig jaar nog student, wat er waarschijnlijk toch op wijst dat hij het belangrijk zou vinden dat zijn zoon (en latere burgemeester) Joannes tenminste een basisopleiding kreeg.

Jammer genoeg is het niet aan te tonen of de bovenvermelde drie kinderen tijdens de schoolstrijd naar het vrij of naar het openbaar onderwijs gingen, al is het gezien de verhoudingen tussen de leerlingenaantallen van deze twee onderwijsaanbieders (staat en kerk) wel mogelijk een sterk vermoeden te koesteren.

Ravels: een andere situatie

In Ravels deden zich op het vlak van zuilenorganisaties wat andere evoluties voor dan hierboven voor Weelde beschreven. De Boerenbond deed zijn intrede pas in 1902 en in 1922 ontstond de lokale boerinnenbond. In het eerste decennium van de twintigste eeuw ontstond tevens een lokale voorloper van de Christelijke Mutualiteit en een christelijke vakbeweging. In het Interbellum was er ook, relatief kortstondig, sprake van een socialistische en, wat later, van een aan het V.N.V. gelieerde vakbeweging. Op de Ravelse situatie gaan we echter verder niet in omdat we hier alleen kunnen gissen naar een eventueel lidmaatschap van de Boeren- respectievelijk Boerinnenbond van Carolus Van den Borne en Maria Ludovica Kolen.

4. Verkiezingen

Om te weten hoeverre de hierboven bemerkte katholieke gebondenheid van de verschillende families zich deed voelen in het stemhokje, is het nodig twee zaken te achterhalen. Ten eerste vanaf wanneer de verschillende familieleden mochten stemmen, ten tweede op welke partij zij hun stem uitbrachten. In verband met het stemrecht (en vanaf 1893 stemplicht), is het belangrijk te onthouden dat het hier lange tijd enkel om de mannelijke dorpsbewoners gaat. Pas vanaf 1921 kregen vrouwen stemrecht voor de gemeenteraad en volwaardig stemrecht zou nog tot 1948 op zich laten wachten.

Stemrecht

Helaas worden we wat kiezerslijsten van vóór 1919 (-het jaar van de invoering van het Algemeen Enkelvoudig Stemrecht, vanaf wanneer alle inwoners van eenentwintig jaar of ouder op de kiezerslijsten vermeld worden-) betreft geconfronteerd met weinig informatie wat de gemeente Weelde aangaat. Het enige wat we weten is dat Joannes Baptist Vloemans in 1899 voldeed aan de criteria om twee of drie stemmen uit te brengen en dat er bij

de gemeenteraadsverkiezingen van 1890 vijftien negentig kiezers waren, op een totale bevolking van duizend zestien, waarvan zeshonderdzesenveertig inwoners van het mannelijke geslacht waren. Een participatie van bijna acht procent, wat niet te vergelijken is met het nationaal gemiddelde dat sinds 1848 om en bij de twee procent schommelde. Dit laatste gemiddelde heeft immers betrekking op de parlementsverkiezingen, waarvoor significant minder mensen stemrecht hadden.

Voor Ravels hebben we gelukkig wel meer bronnen ter beschikking. In 1836 hadden drie personen stemrecht voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers, waaronder de burgemeester en de pastoor. In 1867 lag dit aantal op zestien, op een bevolking van om en bij de achthonderdzestig inwoners. Dit wil zeggen dat iets minder dan twee procent van de inwoners mocht stemmen, wat overeenkomt met het nationaal gemiddelde. Overigens zouden tot de eerste parlementsverkiezingen met het Algemeen Meervoudig Stemrecht in 1895 (wanneer het aantal inwoners in Ravels al gestegen is tot om en bij de duizend) nooit meer dan zestien inwoners van Ravels mogen stemmen en zou hun aantal soms zelfs tot negen zakken. Dit geldt niet

voor de gemeenteraadsverkiezingen, waar in 1864 vijftig personen aan zouden deelnemen. In 1892 was dit al opgelopen tot honderd en twaalf.

Wat nu de familie Van den Borne betreft, zien we Joannes Baptist Van den Borne op vijfenveertigjarige leeftijd opduiken op de lijst met gemeenteraadskiezers in 1875, samen met op dat moment zevenenvijftig anderen. Dit allicht zowel omdat deze meer belasting ging betalen (in totaal betaalde hij dertien frank en eenenveertig centiemmen aan grondbelasting, dat is omgerekend naar april 2013 ongeveer zevenennegentig euro), als door een verlaging van de kiescijns, die in 1868 nog vijftien frank (van 1875 naar april 2013 omgerekend zo'n honderd euro) bedroeg. In 1879 betaalde hij plots vijftig frank en tweeënzeventig centiemmen grondbelasting (omgerekend zo'n vierhonderdenvier euro), waardoor hij tot het selecte clubje van parlementskeizers, op dat moment slechts twaalf inwoners van Ravels, ging behoren, en dat tot zijn dood in 1885.

Zijn zoon Carolus Van den Borne treffen we vanaf 1898 op de kiezerslijsten aan met twee stemmen voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers. In 1903, het eerste jaar dat hij oud genoeg is om ook voor de gemeente te stemmen, heeft hij twee stemmen voor de verkiezing van zowel de Kamer, Senaat, provincie als gemeente, met een kadastraal inkomen van driehonderdeenentwintig frank en zevenennegentig centiemmen (zo'n tweeduizendvijfentachtig euro); dit kadastraal inkomen zegt echter weinig over de reële waarde van de grond. Ter vergelijking: op dat moment zijn er op de tweehonderdzesenzeventig kiezers voor de Kamer drieënvijftig met twee stemmen en tweeënveertig met drie stemmen. Het aantal stemmen van Carolus gaat gestadig omhoog, totdat hij in 1908 het maximum van drie stemmen voor Kamer, Senaat en provincie en vier stemmen voor de gemeente heeft, en hij, op een totaal van driehonderdzesentwintig kiezers voor de Kamer, bij het selecte topgroepje van zevenenveertig personen hoort. Op tweehonderdeenenzestig kiezers voor de gemeente zijn er op dat moment zesendertig met vier stemmen. Zijn kadastraal inkomen is echter nauwelijks met één frank veranderd. Om dan toch te begrijpen waarom het aantal stemmen dat hem toevalt toeneemt, is het nodig te verwijzen naar de wijze waarop stemmen worden toegekend. Volgens de in 1893 veranderde grondwet kreeg iedere man vanaf vijftientwintig jaar één stem. In een aantal gevallen kreeg men echter extra stemmen. Wat Kamerverkiezing betreft krijgt Carolus al vanaf 1898 twee stemmen omdat hij een eigen huis van voldoende waarde bezat. Vanaf 1908 komt hier nog eens een stem bij omdat hij de leeftijd van vijfendertig jaar had bereikt, tevens getrouwd is en tegelijk meer dan vijf frank personele belasting betaalt (met name elf frank en zesenzeventig centiemmen ofte zevenentachtig euro).

Carolus Van Den Borne en Maria Ludovica Kolen

Stemresultaten

Het tweede aspect van verkiezingen, namelijk de uitgebrachte stem, valt op het niveau van de persoon vanwege het kiesgeheim nooit met volslagen zekerheid te achterhalen. De enige optie die hier open ligt is enerzijds de uitslagen op arrondissements- of kantonvlak te bestuderen en deze anderzijds vergelijken met de persoonlijke en publieke gegevens die we over individuen bezitten. Hieruit kan men dan trachten een hypothese over het stemgedrag te puren. Men moet echter ook altijd zeer duidelijk in zijn achterhoofd houden dat dit nooit meer dan een hypothese kan zijn: de echte persoonlijke opinie kan soms compleet tegengesteld zijn aan alle openbare uitingen van overtuiging die iemand toont. Wel kan een hypothese een zeer grote graad van waarschijnlijkheid hebben, en dit lijkt inderdaad het geval voor de leden van de besproken familie.

Bij de Kamerverkiezingen van 1894 zien we dat in het arrondissement Turnhout, waartoe zowel Ravels als Weelde behoort, de katholieke partij 69,69 % van de 38 157 stemmen krijgt, tegenover 31,17% procent voor de liberale partij. Wanneer we echter inzoomen en de eerste beschikbare cijfers (1902) op het lagere kiesniveau van het kanton Arendonk bestuderen, zien we dat er van de 4008 stemmen 3779 (94,29 %) naar de katholieke partij gaat, tegen 229 (5,71%) voor de liberale partij. Dit maakt dat we kunnen veronderstellen dat naar alle waarschijnlijkheid de stemgerechtigde familieleden (zijnde Joannes Augustinus Dries, Carolus Van den Borne, Joannes Baptist Vloemans en Joannes Cornelius Kolen) alvast in 1902 op de katholieke partij stemden. In 1925 heeft de Vlaams-nationalistische Frontpartij in dit kanton de katholieke partij, net als in de rest van het land, wat kiezers afgesnoept en behaalde 19,23% van de stemmen. De katholieke partij behaalde echter nog altijd 63,53% en het is dan ook waarschijnlijk dat Carolus Van den Borne en Joannes Augustinus Dries als lid van de over het algemeen zeer katholieke landbouwersstand op één van deze twee partijen stemden. Het lijkt onwaarschijnlijk dat zij een stem uitbrachten op de andere significante partij, de socialisten(15,03%), die ondanks enkele pogingen nooit succes hebben kunnen boeken bij de landbouwersstand. In 1936 doet het overwicht van de katholieke kiezer zich hier nog altijd in dezelfde mate gelden, alleen zijn zij nu verdeeld over drie partijen, met name de Katholieke Unie (52,87%), het extreemrechts Vlaams Nationaal Blok, schuilnaam voor het VNV (26,25%) en in veel mindere mate het eveneens extreemrechtse Rex (3,59%). Aangezien de overige stemmen vooral naar de socialisten en in mindere mate naar de communisten gaan, hebben Carolus Van den Borne en Constantinus Karel Maria en Joannes Augustinus Dries naar alle waarschijnlijkheid op één van de eerste drie partijen gestemd.

De grote meerderheid die in het kanton Arendonk telkens wordt behaald door katholieke partijen bevestigt het beeld van een sterke katholieke publieke opinie in gans de Turnhoutse Kempen die in andere studies reeds werd aangetoond. Voor 1890 was deze katholieke grondstroom haast unaniem conservatief en streefde het naar een sterk paternalistische benadering van sociale vraagstukken. Vanaf de jaren 1890 begon onder invloed van het Daensisme in Turnhout en enkele andere licht geïndustrialiseerde gemeenten een nogal sterke christendemocratische stroming op te komen, een tendens die zich in de volstrekt landelijke gemeenten pas enige decennia later zou voordoen. Ter illustratie mag het hier boven reeds aangehaalde verschil tussen Ravels en Weelde dienen, waarbij in het eerste dorp al in het begin van de twintigste eeuw een christelijke arbeidersbeweging ontstond. In Weelde ontbrak de nood hieraan wegens de afwezigheid van enige industrie.

5. Demografie (=ruimtelijke spreiding bevolking en de sociaal-maatschappelijke gevolgen ervan)

Geboortes en huwelijksgedrag

Wanneer we de gezinnen van generatie vijf, met andere woorden de gezinnen van de betovergrootouders van Karel August Ida Dries, in ogenschouw nemen, merken we een grote diversiteit op met betrekking tot het aantal borelingen. Het totaal kinderen per gezin varieert van drie in de gezinnen Van den Borne-Adriaensen en Kolen-

Van Eyndhoven tot elf in de gezinnen Van Eyndhoven-Gillis en Van Hees-Bax. In de andere gezinnen bedraagt het aantal geboortes respectievelijk vier, zeven en twee maal acht. In de gezinnen van generatie vier is de variatie iets minder groot, maar dit onderscheid is nauwelijks significant. In het gezin Kolen-Van Hees zijn er vier geboortes te noteren, in het gezin Dries-Kolen vijf, in het gezin Vloemans-Van Eyndhoven ten minste zeven en tenslotte in het gezin Van den Borne-Verheyen negen. In de twee gezinnen van generatie drie is het geboortegetal zeker niet lager dan in de voorgaande generaties, wel integendeel. Het gezin Dries-Vloemans telde negen kinderen, het gezin Van den Borne-Kolen tien. Het gezin Dries-Van den Borne tenslotte telt, als gezin van generatie twee, met inbegrip van zoon Karel Ida August Dries, zes kinderen.

Kinderen van Gust Dries; zittend van links: Elisa, Gust (jr), vader Gust en Anna;
staand van links: Elisa, Ida, Constant, Karel, Maria en Jan.

Geboortes als maatstaf der godsvrucht?

Hoe vallen deze gegevens nu te interpreteren? Kunnen we het relatief lage aantal geboortes in enkele gezinnen verklaren door een gebruik van anticonceptieve middelen en/of onthouding, waarbij zeker het eerste als blijk van een zekere onafhankelijkheid van de Kerk zou gelden? En mogen we besluiten dat de kroostrijke gezinnen een toonbeeld van godsvrucht waren?

Wat de minder kroostrijke gezinnen betreft, is het gebruik van contraceptie als oorzaak van het lage aantal geboortes een onwaarschijnlijke hypothese. Onderzoek heeft uitgewezen dat er in de Turnhoutse Kempen, in tegenstelling tot de meeste andere streken van België, vóór de Eerste Wereldoorlog nauwelijks sprake was van contraceptief gedrag, zelfs niet door onthouding. De schaarse vormen van anticonceptie die er wel voorkwamen, situeerden zich vooral in de dorpen die onder directe stedelijke invloed stonden.

Deze stedelijke invloed sijpelde pas langzaam door in Ravels en Weelde, voor het laatste dorp wellicht pas significant na de intrede van de tram in 1906, die het geleidelijk uit zijn relatieve afzondering haalde. In Ravels ging dit proces van toenemende stedelijke invloed naar alle waarschijnlijkheid een stuk sneller dan in Weelde, dankzij de sterke opkomst van de kleinijverheid in de omgeving van het Kempische kanaal rond het jaar 1900.

Intermezzo: Complete afzondering?

Het is zo dat de afzondering ook niet overdreven moet worden: in de jaren 1850 en 1860 werd Weelde net als Ravels al door steenwegen met Turnhout en andere (Nederlandse) steden verbonden. De dorpeelingen wisten hun weg waarschijnlijk wel te vinden naar de Turnhoutse markt, zowel om hun eigen producten te verkopen als om zaken aan te kopen. Op de familiegeschiedenis toegepast: het vergif waarmee Ferdinand Baelemans in 1862 de bijen van Joannes Cornelius Van Eyndhoven de dood in joeg, was hij bij apotheker De Gottal op de Turnhoutse Botermarkt gaan halen. Minder anekdotisch is het feit dat de knechten en dienstmeiden die alle landbouwerfamilies -behalve die van Stephanus Kolen- voor enkele maanden of enkele jaren in huis haalden niet alleen afkomstig waren uit het dorp zelf of uit omliggende Belgische dorpen als Poppel, Merksplas, Vosselaar en Oud-Turnhout, maar ook in grote mate uit dichtbijgelegen Nederlandse gemeenten als Alphen, Baarle-Nassau, Hoge Mierde, Lage Mierde en Reusel, wat toch wijst op een zeker regionale uitwisseling van personen en hun lokale gebruiken en kennis. Langs de andere kant waren dit echter allemaal landelijke dorpen met een zeer sterke katholieke traditie, zodat deze uitwisseling waarschijnlijk zeer beperkt was op het vlak van nieuwe kennis of het stimuleren van een kritische houding op de eigen gewoontes. In Ravels was er echter na 1900 een sterke toename van het belang van de (klei)industrie, met een inwijking van een belangrijk aantal binnenlandse en buitenlandse migranten tot gevolg. Dit bracht allerlei nieuwe inzichten en een veranderde definitie van rijkdom met zich mee, waarbij geldbezit belangrijker werd dan grondbezit. Overigens speelde het leven van het gezin Van den Borne zich in de twintigste eeuw eerder in Ravels-Eel af, waar deze industriële invloed minder speelde.

Oorzaken voor verschillend kindertal

Dat de Kerk moeite deed om moderne ideeën buiten haar bastions op het platteland te houden en hierbij actieve steun ondervond van een groot deel van de bevolking, mag zowel blijken uit het anekdotisch verhaal over het station van Weelde dat eerder werd aangehaald als uit haar mobiliserende kracht tijdens de schoolstrijd, de stemmenverdeling tijdens verkiezingen of het indrukwekkende ledenaantal van religieuze verenigingen. Dat de katholieke plattelanders onder andere effectief werden afgeschermd van nieuwe ideeën over seksualiteit volgt uit de vaststelling van de late intrede van contraceptie. Maar als het verschil in aantal kinderen tussen de bestudeerde gezinnen uit vooral generatie vier en vijf niet verklaard wordt door een verschillend contraceptief gedrag, wat veroorzaakte dan wel het uiteenlopend kindertal?

Het antwoord ligt in de meeste gevallen enigszins voor de hand. Onderzoek betreffende het aantal geboortes per vrouw in het achttiende-eeuwse Frankrijk en Engeland toont aan dat in deze kwestie een belangrijke rol is weggelegd voor de huwelijksleeftijd van de vrouw. Klep P. concludeert uit de gegevens van beide onderzoeken dat vrouwen die op hun vierentwintigste trouwen, ongeveer tweemaal zoveel kinderen krijgen als vrouwen die op hun negenentwintigste trouwen, waarbij de vrouwen die vroeg in het huwelijk treden gemiddeld zo'n zeven à acht kinderen op de wereld zetten. Dit echter onder het voorbehoud dat de vrouwen niet sterven voor hun vijfenveertigste levensjaar, de leeftijd waaromtrent de gemiddelde vruchtbare periode – min of meer de tijdsspanne tussen vijftien en negenveertig jaar- op zijn einde loopt. Wanneer we dit toepassen op de onderzochte gezinnen, in de veronderstelling dat het negentiende-eeuwse Kempische platteland wat de in deze kwestie relevante factoren, zoals een gebrek aan contraceptiva, betreft enigszins vergelijkbaar is met het achttiende-eeuwse Franse en Engelse platteland, komen we tot conclusie dat het een werkbaar paradigma (=voorbeeld) is. In het gezin Van den Borne-Adriaensen van generatie vijf mag het huwelijk dan wel

plaatsgegrepen hebben terwijl Maria Elisabeth Adriaensen vierentwintig of vijfentwintig jaar oud was, haar overlijden zeven jaar later verklaart het lage aantal kinderen. In het gezin Kolen-Van Eyndhoven zien we nog meer voor het kindertal negatieve factoren, aangezien daar het overlijden van Maria Elisabeth van Eyndhoven al na minder dan zes jaar plaatsvond en ze bovendien in het jaar van haar huwelijk zo'n acht jaar ouder was dan Maria Elisabeth Adriaensen op haar huwelijksdag. Een mooie illustratie is ook het gezin Vloemans-Verheyen waar Maria Theresia Verheyen pas op vier-of vijfendertigjarige leeftijd in het huwelijk trad en dan ook slechts vier kinderen op de wereld zette.

In generatie vier is het totaal van vier kinderen in het gezin Kolen-Van Hees eveneens te wijten aan het vroegtijdig overlijden van Maria Cornelia Van Hees. In het gezin Dries-Kolen is het relatief lager aantal kinderen (vijf) te wijten aan de vrij hoge huwelijksleeftijd van Anna Cornelia Kolen, met name zeventwintig jaar, maar vooral aan het vroegtijdig overlijden van haar echtgenoot Carolus Dries. Een vroege dood van de echtgenoot is immers even belangrijk als een vroege dood van de echtgenote wanneer we niet kijken naar het aantal kinderen per vrouw, zoals in het boven beschreven onderzoek, maar naar het aantal kinderen per gezin.

Wat de overige gezinnen betreft, diegene dus met een meer aanzienlijk aantal kinderen, zien we zeker in generatie vijf dat de huwelijksleeftijd van de vrouw laag was: telkens tussen de twintig en de tweeëntwintig jaar. Dit zorgde ervoor dat bijvoorbeeld in het gezin Van den Borne-Van Eyndhoven zelfs het overlijden van Maria Anna Van Eyndhoven op negendertigjarige leeftijd niet belette dat zij toch een kroost van acht kinderen naliet. In generatie vier ligt de vrouwelijke huwelijksleeftijd bij alle gezinnen, de uitgebreide zowel als de beperktere, wat hoger, namelijk tussen de vierentwintig en de zevenentwintig jaar.

Kinderen- en schoonkinderen van Gust Dries en Maria Theresia Vloemans. Zittend van links: Maria Dries, Karel Jansen, Anna Dries, Frans De Kinderen, Ida Dries, Constant Dries, Irma Van Den Borne en Alfons Raaymakers. Staand van links: Karel Geerts, Mathilde Van Loon, Jan Dries, Nelly Dries, Theodoor Verheyen, Julia Geerts, Karel Dries, Julia Verheyen, August Dries en Elisa Dries.

In de gezinnen die aan het begin van de twintigste eeuw tot stand komen, namelijk die van generatie drie, beide met een zeer groot aantal kinderen, lijkt de correlatie tussen vrouwelijke huwelijksleeftijd en aantal kinderen een stuk minder overtuigend. In het gezin Dries-Vloemans met negen kinderen is Maria Theresia Vloemans inderdaad jong (tweeëntwintig jaar) wanneer zij in het huwelijksbootje stapt, maar Maria Ludovica Kolen is al heel wat ouder (achtentwintig jaar) op de datum van haar huwelijk, wat niet verhindert dat zij het gezin Van den Borne-Kolen niet minder dan tien kinderen schenkt. In het gezin Dries-Van den Borne (generatie twee) tenslotte lijkt anticonceptie wel al te zijn doorgedrongen, al kan het aantal kinderen –namelijk zes- ook mee bepaald zijn door de wat hogere huwelijksleeftijd van zesentwintig jaar van Irma Maria Van den Borne.

Toenemend kindertal?

We hebben al vastgesteld dat anticonceptie tot het begin van de twintigste eeuw niet tot nauwelijks voorkwam op het platteland rond Turnhout en dat de besproken families hiervan een mooie illustratie zijn. Dit was niet alleen te wijten aan de afzondering waarin de Noord-Kempische dorpjes zich bevonden, maar ook aan de nadruk die de kerkelijke instanties legden op het belang van kroostrijke gezinnen. Deze opvatting werd de laatste decennia van de negentiende eeuw weliswaar gehuldigd door de Heilige Stoel, maar zonder dit als één van de grote doelstellingen van het huwelijk naar voor te schuiven. Zeer nadrukkelijk werd echter de godsdienstige plicht om veel kinderen na te streven benadrukt door de bekleders van de aartsbisschoppelijke waardigheid van Mechelen, het aartsbisdom waaronder de parochies van Ravels en Weelde ressorteerden voordat in 1961 het bisdom Antwerpen werd heropgericht. In de Mechelse Catechismus en in de Herderlijke brieven van 1880 vinden we naast de drie door de paus gepredikte essentiële huwelijkswaarden, namelijk onverbreekbaarheid, onderdanigheid van de echtgenote en, als belangrijkste, een deugdelijke (lees 'christelijke') opvoeding van de kinderen, ook een vierde principe. Het krijgen van kinderen wordt hier één van de essentiële waarden binnen het huwelijk. En hoewel er een discussie bestaat in hoeverre de parochiepriesters dit laatste principe hebben benadrukt in het parochiale leven, lijkt een zekere invloed op het voortplantingsgedrag haast onvermijdelijk.

Overigens kunnen enkel kinderen die binnen het huwelijk geboren zijn dienen als mogelijk bewijs van gehoorzaamheid aan de kerkelijke voorschriften. Kinderen die daarbuiten geboren of verwekt zijn, zijn juist het bewijs van het tegendeel. Zo is Joannes Baptista Van den Borne bijvoorbeeld minder dan zes maanden na het huwelijk van zijn ouders geboren. Het huwelijk krijgt dan het uitzicht van een laatste poging om toch in orde te zijn met de kerkelijke regels en de heersende sociale conventies.

Demografische transitie

Om het aantal geboortes in een lokale en nationale context te plaatsen, is het nodig de demografische transitie aan te halen. Hierbij gaat men uit van een geleidelijke sterftedaling vanaf het einde van de achttiende en vooral in de negentiende eeuw, terwijl de vruchtbaarheid even hoog blijft of zelfs licht stijgt, met een sterke bevolkingsgroei als gevolg. Vanaf het einde van de negentiende eeuw begint dan ook het vruchtbaarheidscijfer te dalen, waardoor de groei van de bevolking steeds minder sterk wordt. Deze tweede fase gaat alvast op voor de provincie Antwerpen in zijn geheel, waar vanaf 1880 een zeer steile daling van de vruchtbaarheid plaatsvindt, die vanaf ongeveer 1920 min of meer stabiliseert. Merk ook de gelijktijdigheid op met de hierboven vermelde herderlijke brieven die erop gericht zijn deze daling tegen te gaan.

Zoals hierboven duidelijk is gebleken is er van deze vruchtbaarheidsdaling in de besproken families niets te merken, zeker niet wanneer we naar andere dan natuurlijke factoren zoals oudersterfte zoeken. Maar hoe is de situatie bij de overige inwoners van Ravels en Weelde? Valt er daar een afname van het aantal geboortes per inwoner waar te nemen? Het antwoord is nee (zie bijlage 3 en 4).

Zowel in Ravels als Weelde stijgt het totaal aantal geboortes sterk, maar per inwoner is er tussen 1880 en 1939 geen significant verschil opgetreden. Wel vertoont het relatieve aantal geboortes sterke schommelingen en een paar gelijklopende tendensen, zoals een sterke stijging tijdens het eerste decennium van de twintigste eeuw en een terugval tijdens de Eerste Wereldoorlog, een terugval die zich vanaf de jaren twintig langzaam lijkt door te zetten, maar alleen om weer op het niveau van 1880 te komen. Deze trend is vrij vergelijkbaar (met een achterstand van enkele jaren) met de rest van het arrondissement Turnhout, waar de vruchtbaarheid langzaam naar een maximum stijgt rond de 1900, om dan weer langzaam te beginnen afnemen. Het arrondissement Turnhout neemt dus pas zo'n twee decennia later deel aan de tendensen die in de provincie Antwerpen (met natuurlijk ook onder meer de stad Antwerpen) als geheel al vanaf 1880 merkbaar zijn.

Het andere aspect van de demografische transitie, een afnemende sterfte, is met andere woorden de hoofdoorzaak van de toch wel sterke absolute bevolkingsgroei die we in de tabel kunnen waarnemen. In zowel Ravels als Weelde komt het aantal sterfgevallen in 1866, 1876 en vanaf 1880 tot 1939 nooit boven het aantal geboortes uit en ligt het zeker vanaf het einde van de negentiende eeuw steeds vaker rond of onder de helft van het aantal geboortes. In 1857 stierf er in Ravels echter één persoon meer dan er geboren werd. In Weelde is de situatie in 1857 echter gelijkaardig aan deze in 1866 en later. Jammer genoeg kunnen we geen zicht krijgen of de sterftedaling in Ravels en Weelde misschien al voor 1880 (vanaf wanneer het aantal sterfgevallen elk jaar wordt opgelijst) was begonnen, iets wat mogelijk is, gezien de trend die nationaal al sinds 1750 aan de gang was. Waarschijnlijk was deze sterftedaling echter niet echt opvallend vóór de tweede helft van de negentiende eeuw, gezien het grote aantal mensen dat door onder meer epidemies geveld werd .

Het aantal kinderoverlijdens in Ravels lag in ieder geval de hele negentiende eeuw nog zeer hoog, ondanks de sterke daling die zich nationaal vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw doorzette. In 1900 stierven er bijvoorbeeld twaalf kinderen onder de vijf jaar. In dat jaar werden er, ter illustratie, zevenenveertig kinderen geboren. In bijlage 2 zien we dat ook de besproken gezinnen niet gespaard bleven van kindersterfte, hoewel er grote variaties per gezin optreden. De kinderen van beide gezinnen van generatie drie hebben wel allemaal de volwassen leeftijd bereikt, net zoals de broers en zussen van Karel August Ida Dries.

Deze droge sterftcijfers nopen tot het stellen van een extra vraag: aan wat stierven de leden van de besproken families? Niets brengt immers het leven van historische personages dichterbij dan een poging tot inleven in de omstandigheden van hun sterven.

Sterven

Wat de kindersterfte betreft zijn de mogelijke oorzaken divers. Vele doden zouden waarschijnlijk voorkomen kunnen zijn wanneer de ouders op de hoogte waren geweest van de correcte manier om met hun jonge kinderen om te gaan. Maatregelen gaande van het afsluiten van jonge kinderen van frisse lucht om hen uit de tocht te houden tot hen brandewijn geven om hen wat te kalmeren waren goedbedoeld en op het negentiende-eeuwse platteland wijdverspreid, maar zullen de overlevingskansen van de baby's geen goed hebben gedaan. Er zijn ook talrijke elementen die niet alleen speelden voor baby's, maar ook voor zwangere vrouwen, oudere kinderen en volwassenen. Eenzijdige, slechte voeding, slechte hygiëne en een ongeloof in het kunnen van dokters verkleinden ieders overlevingskansen. Dat ook de beter gegoede boerengezinnen niet gespaard bleven van kindersterfte mag blijken uit het voorbeeld van het gezin Van den Borne-Verheyen (zie bijlage 2). Van dit gezin, waarvan de vader- weliswaar pas op een wat gevorderde leeftijd- toch voldoende vermogen bezat om zijn stem te mogen uitbrengen, stierven twee kinderen voor hun tiende verjaardag en twee andere voor hun twintigste. Kindersterfte moet echter niet altijd gezocht worden in min of meer natuurlijke overlijdens als ziekte of eenzijdige voeding. Ook een ongeluk kan het drama, dat de dood van een kind toch is, veroorzaken.

Zo stierf Cornelius Josephus Vloemans, achttien maanden oud en de zoon van Adrianus Vloemans, toen hij al spelend op diens erf in een kuil gevuld met water terechtkwam.

Meestal komen we wat doodsoorzaken betreft niet verder dan wat giswerk, zoals de mogelijke oorzaken die hierboven zijn opgenoemd. Dankzij een ministerieel omschrijven uit 1866, ten behoeve van de statistiek, werden de doodsoorzaken echter in de bevolkingsregisters bijgeschreven, waardoor het mogelijk is deze van een aantal familieleden te achterhalen.

Dit kan een idee geven van hun doodsoorzaak en eventueel van de ziektes waarmee zij geconfronteerd werden. Het is echter belangrijk te weten dat de omschrijving van de doodsoorzaak vaak incorrect of veralgemenend is. De ambtenaar van de burgerlijke stand was immers meestal niet erg medisch onderlegd en veel aandoeningen en hun symptomen waren ook aan geneesheren nog onbekend (tot veertig procent van de ziektes!). Bovendien moest de ambtenaar bij het opstellen van de bevolkingsregisters die in deze paper gebruikt worden (van 1866 tot 1890) kiezen uit een lijst met 166 mogelijke doodsoorzaken en rustte er een taboe op syfilis en zelfmoord, maar ook op tuberculose. De oorzaak 'ouderdom' was dan ook vaak een geliefkoosde uitweg.

Maria Cornelia Van Hees stierf in 1869 op zesendertigjarige leeftijd, net als Joannes Cornelius Van Eyndhoven in 1868, aan tuberculose, de ziekte die zowat de belangrijkste doodsoorzaak was in de negentiende eeuw en zo bijvoorbeeld tussen 1870 en 1875 voor ongeveer vijftien procent van de Belgische sterfgevallen zorgde. Opvallend aan deze ziekte, net als aan de overige infectieziekten die voor vele doden zorgden, was dat het aantal mensen dat er aan stierf al sterk terugliep voordat er een medicijn in roulatie was (in het geval van tuberculose pas tijdens de Tweede Wereldoorlog). Deze daling is hoogstwaarschijnlijk te wijten aan een intensieve propagandacampagne die aan het einde van de negentiende eeuw door een samenwerking van artsen en overheid werd opgezet en die een meer hygiënische levensstijl van de bevolking voor ogen had, en deze bevolking tevens meer in aanraking bracht met medische verzorging. Joannes' vrouw Anna Maria Gillis stierf twee jaar na hem aan een hartaandoening. Niet vanzelfsprekend, want slechts zelden werd rond deze periode een hartziekte als overlijdensoorzaak in de statistieken opgegeven. Haar inwonende broer stierf in 1874 aan een leverontsteking (hepatitis).

Weduwnaar Stephanus Kolen stierf in hetzelfde jaar als Anna Maria Gillis aan 'bloedbraking'. De dieperliggende oorzaak is niet vermeld en was wellicht niet gekend, maar het vergt slechts weinig fantasie om te weten wat de symptomen van zijn ziekte waren.

Maria Catharina Bax overleed in 1877 op drieënzeventigjarige leeftijd aan de gevolgen van haar 'ouderdom', een vlag die zoals gezegd vele ladingen kan dekken. Ook de dood van haar man, zes jaar later, zou de zelfde stempel meekrijgen.

Opvallend is dat het overlijden van Joannes Baptist Verheyen in 1881 geen oorzaak meekrijgt. Gezien zijn manier van overlijden zou er eigenlijk 'nr. 5' hebben moeten staan ('accidents divers'), met daarachter de specificatie van de oorzaak (in zijn geval: 'noyade', verdrinking). Zijn dood was immers even tragisch als banaal: na een avond die hij in een Weeldse herberg had doorgebracht, sukkelde hij op weg naar huis in de diepe vijver, ook wel 'de Burgt' genoemd, naast de kerk. Een van de werknemers van de herberg hoorde de plons. Nadat men eerst naar zijn huis op enkele honderden meters van de herberg was gelopen en daar van de familie te horen had gekregen dat Joannes nog niet thuis was, zette men een zoekactie op touw. Een uur later werd zijn levenloos lichaam uit het water gehaald en werd de burgemeester uit zijn bed getrommeld. Joannes overleefde zijn vrouw met meer dan eenentwintig jaar en had zes van zijn acht kinderen voor hem in het graf zien afdalen.

Dit kan een idee geven van hun doodsoorzaak en eventueel van de ziektes waarmee zij geconfronteerd werden. Het is echter belangrijk te weten dat de omschrijving van de doodsoorzaak vaak incorrect of veralgemenend is. De ambtenaar van de burgerlijke stand was immers meestal niet erg medisch onderlegd en veel aandoeningen en hun symptomen waren ook aan geneesheren nog onbekend (tot veertig procent van de ziektes!). Bovendien moest de ambtenaar bij het opstellen van de bevolkingsregisters in de periode van 1866 tot 1890 kiezen uit een lijst met 166 mogelijke doodsoorzaken en rustte er een taboe op syfilis en zelfmoord, maar ook op tuberculose. De oorzaak 'ouderdom' was dan ook vaak een geliefkoosde uitweg.

Maria Cornelia Van Hees stierf in 1869 op zesendertigjarige leeftijd, net als Joannes Cornelius Van Eyndhoven in 1868, aan tuberculose, de ziekte die zowat de belangrijkste doodsoorzaak was in de negentiende eeuw en zo bijvoorbeeld tussen 1870 en 1875 voor ongeveer vijftien procent van de Belgische sterfgevallen zorgde. Opvallend aan deze ziekte, net als aan de overige infectieziekten die voor vele doden zorgden, was dat het aantal mensen dat er aan stierf al sterk terugliep voordat er een medicijn in roulatie was (in het geval van tuberculose pas tijdens de Tweede Wereldoorlog). Deze daling is hoogstwaarschijnlijk te wijten aan een intensieve propagandacampagne die aan het einde van de negentiende eeuw door een samenwerking van artsen en overheid werd opgezet en die een meer hygiënische levensstijl van de bevolking voor ogen had, en deze bevolking tevens meer in aanraking bracht met medische verzorging. Joannes' vrouw Anna Maria Gillis stierf twee jaar na hem aan een hartaandoening. Niet vanzelfsprekend, want slechts zelden werd rond deze periode een hartziekte als overlijdensoorzaak in de statistieken opgegeven. Haar inwonende broer stierf in 1874 aan een leverontsteking (hepatitis).

Weduwnaar Stephanus Kolen stierf in hetzelfde jaar als Anna Maria Gillis aan 'bloedbraking'. De dieperliggende oorzaak is niet vermeld en was wellicht niet gekend, maar het vergt slechts weinig fantasie om te weten wat de symptomen van zijn ziekte waren.

Maria Catharina Bax overleed in 1877 op drieënzeventigjarige leeftijd aan de gevolgen van haar 'ouderdom', een vlag die zoals gezegd vele ladingen kan dekken. Ook de dood van haar man, zes jaar later, zou de zelfde stempel meekrijgen.

Opvallend is dat het overlijden van Joannes Baptist Verheyen in 1881 geen oorzaak meekrijgt. Gezien zijn manier van overlijden zou er eigenlijk 'nr. 5' hebben moeten staan ('accidents divers'), met daarachter de specificatie van de oorzaak (in zijn geval: 'noyade', verdrinking). Zijn dood was immers even tragisch als banaal: na een avond die hij in een Weeldse herberg had doorgebracht, sukkelde hij op weg naar huis in de diepe vijver, ook wel 'de Burgt' genoemd, naast de kerk. Een van de werknemers van de herberg hoorde de plons. Nadat men eerst naar zijn huis op enkele honderden meters van de herberg was gelopen en daar van de familie te horen had gekregen dat Joannes nog niet thuis was, zette men een zoekactie op touw. Een uur later werd zijn levenloos lichaam uit het water gehaald en werd de burgemeester uit zijn bed getrommeld. Joannes overleefde zijn vrouw met meer dan eenentwintig jaar en had zes van zijn acht kinderen voor hem in het graf zien afdalen.

Besluit

De invloed van modernisering op Karel August Ida Dries' voorouders is niet geheel eenduidig. Alvast de verzuiling lijkt al snel impact gehad te hebben, met de vroege oprichting van de Boeren- respectievelijk Boerinnenbond in Weelde en het vastgestelde lidmaatschap van minstens een deel van de op dat moment in Weelde woonachtige familieleden.

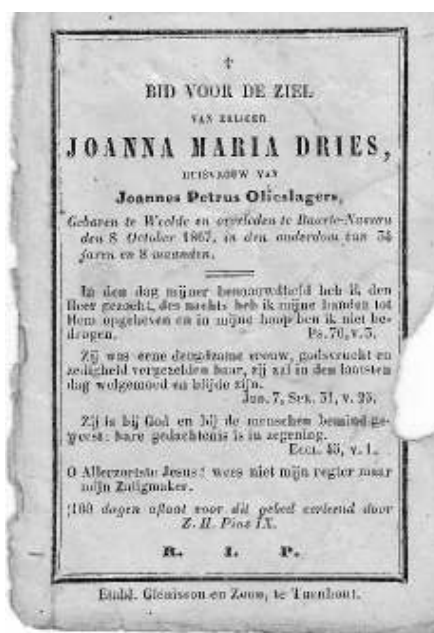
Langs de ene kant had de grote democratiseringsgolf van 1893 op de mannelijke telgen van de familie Van den Borne weinig impact, aangezien zij reeds binnen het cijskiesrecht hun stem konden laten gelden.

Langs de andere kant gaf de meervoudigheid van het stemrecht Carolus na een tijdje meer invloed in het reilen en zeilen van de politiek dan menig andere inwoner van Ravels, net zoals dat overigens het geval was voor Joannes Baptist Vloemans in Weelde. Zij raakten hun bevoordeelde positie binnen hun respectievelijke dorpen dus kwijt na de toepassing van het Algemeen Enkelvoudig Stemrecht in 1919.

Wat de huwelijksvruchtbaarheid betreft volgen Karels voorouders de geboortetendens van Ravels en Weelde, die samen met die van de rest van het Noord-Kempische platteland enkele decennia achterloopt op de nationale evolutie. De sterfte in de besproken families blijft, net als bij de rest van de bevolking van de twee dorpen, echter hoog tot het einde van de negentiende eeuw. De eerste fase van de demografische transitie, met een hoog aantal geboortes en lage sterftcijfers, vangt familiaal, lokaal en wellicht ook regionaal pas laat aan en duurt ook langer dan het nationaal gemiddelde.

Waar de verzuiling dus relatief snel gevolgen kreeg en het grootste deel van de kinderen toch zeker vanaf de schoolstrijd enige momenten op de banken van de lagere school doorbracht, was de impact van de demografische transitie op de besproken families en op de twee dorpen pas laat te merken. De sterke democratisering van na 1893 en zeker na 1919 was vanzelfsprekend sterk merkbaar bij de gehele bevolking, maar voor een aantal familieleden was het effect, althans wat hun machtspositie aangaat, eerder negatief.

De invloed van de kerk bleef zeker tot de Tweede Wereldoorlog sterk tot zeer sterk in Weelde en bij de besproken families. Voor het dorp Ravels liggen de kaarten enigszins anders, maar ook de familieleden die daar woonden bleven binnen de schoot van de kerk. Het lidmaatschap van religieuze verenigingen en zuilorganisaties, de gevolgen van de schoolstrijd, het vermoedelijke stemgedrag, de naamgeving en het voortplantingsgedrag wijzen allemaal op een zeer sterke sociale, politieke en ook demografische impact van het gezag van de kerk en zijn lokale vertegenwoordigers. Enkele uitzonderingen, zoals de prenuptiaal Joannes Baptist Van den Borne, bevestigen eerder de regel dan een bewijs van het tegendeel te vormen.

Boerderij fam. Dries

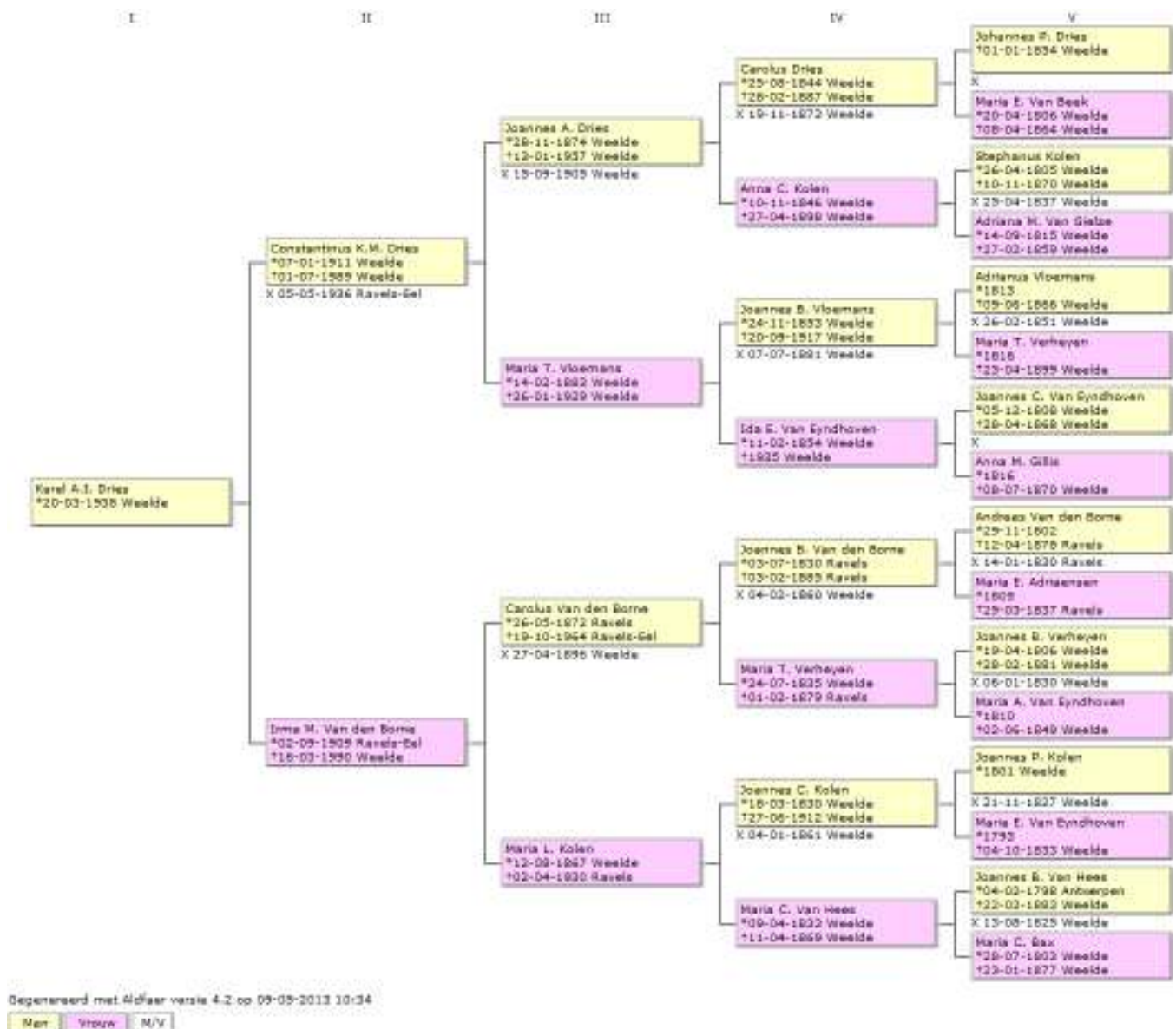
Elisa Dries (zus van Gust)

Karel Dries

Bijlagen

Bijlage 1: Kwartierstaat Karel August Ida Dries

Bijlage 2: Kinderen en vroege dood (op twintig jaar of jonger) in de gezinnen van generatie vier en vijf
Generatie 5 (betovergrootouders Karel August Ida Dries)

Johannes Petrus Dries x Maria Elisabeth Van Beek

° te Weelde

Cornelius °27/02/1828

Maria Elisabeth °23/11/1829

Joanna Maria °26/02/1832

Joannes Petrus °03/10/1834

Joannes Franciscus °13/02/1838

Joannes Josephus

°27/06/1841

Carolus °25/08/1844

Stephanus Kolen x Adriana Maria Van Gielze

° te Weelde

Anna Catharina 20/02/1838

Joannes Cornelius 19/11/1839

Anna Maria 01/01/1842

Adrianus 13/09/1844

Adriana 01/05/1849

Anna Cornelia 10/11/1846

Anna Martina 23/04/1852

Carolus Kolen 24/06/1855 +12/03/1856 te Weelde

Adrianus Vloemans x Maria Theresia Verheyen

° te Weelde

Antonius Carolus 03/01/1852

Joannes Baptist 24/11/1853

Cornelius Josephus 11/03/1856 +15/09/1857 te Weelde

Maria Josephina 10/08/1858

Joannes Cornelius Van x Anna Maria Gillis

° te Weelde

Adriana 09/04/1837

Elisabeth 31/01/1839 +08/03/1853 te Weelde

Joannes Cornelius 01/01/1841

Adrianus 02/12/1843

Jacobus 09/03/1846

Henricus Petrus 07/04/1849

Carolus Antonius 14/09/1851

Ida Elisabeth 11/02/1854

Joanna Philomena 15/07/1856

Joannes Baptist 10/03/1859

Augustinus 07/05/1862

Andreas Van den Borne x Maria Elisabeth Adriaensen

° te Ravels

Joannes Baptista 03/07/1830

Maria Elisabeth 03/10/1832 +03/03/1842 te Ravels

Petrus 04/01/1836 +29/12/1836 te Ravels

Joannes Baptist Verheyen x Maria Anna Van Eyndhoven

° te Weelde

Joanna Elisabeth 14/11/1830

Maria Angelina 05/06/1833 +19/06/1834 te Weelde

Maria Theresia 24/07/1835

Maria Cornelia 06/04/1838

Carolus Franciscus 29/11/1840

Maria Aloysia 13/10/1843

Anna Josephina 22/09/1846

Francisca Philomena 16/02/1849 +08/08/1849 te Weelde

Joannes Petrus Kolen Maria Elisabeth Van Eyndhoven

° te Weelde

Joannes Cornelius 18/03/1830

Adrianus 26/02/1832

Petrus Josephus 26/02/1832 +10/07/1833 te Weelde

Joannes Baptist Van Hees x Maria Catharina Bax

° te Weelde

Maria Catharina 23/10/1826 +24/04/1844 te Weelde

Josephus 06/12/1828

Christianus 12/02/1831

Maria Cornelia 09/04/1833

Joannes Baptista 09/04/1835

Henricus 18/01/1837

Joanna Maria 24/05/1839

Antonius Ludovicus 22/02/1842 +05/03/1843 te Weelde

Antonius 29/12/1843 +29/12/1852 te Weelde

Maria Catharina 13/02/1845

Theresia Mechtildis 05/05/1847

Generatie 4 (overgrootouders Karel August Ida Dries)

Carolus Dries x Anna Cornelia Kolen

° te Weelde

Joannes Augustinus 28/11/1874

Maria Elisabeth 02/01/1877

Alphonsius 03/03/1880

Franciscus 02/06/1883

19/09/1885

Constantinus Adrianus

Joannes Baptist Vloemans x Ida Elisabeth Van Eyndhoven

° te Weelde

Maria Theresia

14/02/1883

Carolus Adrianus Cornelis 18/05/1885

Anna Maria Josephina 04/11/1887

Joanna Philomena 17/12/1888

Henricus Petrus 24/03/1890

Joanna Elisabeth 15/05/1894

Augustinus Carolus Nicolaus 04/07/1897

Joannes Baptista Van den Borne x Maria Theresia Verheyen

° te Ravels

Zonder naam 29/09/1861

+ te Ravels 29/09/1861

Joannes Baptista 05/11/1862

Maria Anna Elisabeth 01/12/1864

+ te Ravels 13/02/1881

Petrus Josephus 27/05/1866

Maria Theresia 26/03/1868

+ te Ravels 15/04/1884

Joannes Franciscus Andreas 16/08/1870

Carolus 26/05/1872

Florentinus Jacobus 11/05/1874

Maria Theresia Mathilda 22/05/1877

+ te Ravels 07/01/1886

Joannes Cornelius Kolen x Maria Cornelia Van Hees

° te Weelde

Joannes Petrus 28/09/1862

Maria Dorothea 15/10/1863

Adrianus 08/12/1864

Maria Louisa 12/08/1867

Bijlage 3: Evolutie geboortes Ravels

	Totaal aantal geboortes	Totaal aantal inwoners (gemiddeld)	Aantal geboortes per duizend inwoners
1880-1884	151	1024	147,5
1885-1889	126	1014	124,5
1890-1894	127	997	127,5
1895-1899	148	1052	140,5
1900-1904	274	1298	211
1905-1909	401	1600	250,5
1910-1914	384	1856	207

1915-1919	238	1970	121
1920-1924	329	2101	156,5
1925-1929	326	2271	143,5
1930-1934	364	2468	147,5
1935-1940	388	2787	139

Bijlage 4: Evolutie geboortes Weelde

	Totaal aantal geboortes	Totaal aantal inwoners (gemiddeld)	Aantal geboortes per duizend inwoners
1880-1884	158	1128	140
1885-1889	154	1155	133
1890-1894	166	1212	137
1895-1899	164	1209	136
1900-1904	192	1213	158
1905-1909	218	1314	165
1910-1914	206	1457	141,5
1915-1919	136	1511	90
1920-1924	214	1582	135,5
1925-1929	215	1697	126,5
1930-1934	305	1833	166,5
1935-1939	284	2033	139,5

Terugblik op onze Activiteiten

Jaarlijkse fietstocht

Op donderdag 28 augustus jl. vond onze jaarlijkse fietstocht plaats. Dit jaar reden we richting Berkel-Enschot, naar de Abdij Koningshoeven met de bekende Trappistenbrouwerij "La Trappe".

Weekend van Open Monumentendag en Fietsevent “BelsLijntje”

Weelde-Station werd overrompeld door honderden fietsers

Er was veel belangstelling voor de geschiedenis van het grensstation en de vluchtelingenstroom in WOI.

Informatief, onderhoudend, verrassend, veelzijdig, ontspannend, luchtig en soms werkelijk ‘confronterend’, deze woorden hoorden we zeer veel tijdens het afgelopen weekend.

Op eigentijdse wijze is er invulling gegeven aan de geschiedenis van WOI.

De grootste blikvanger was het “levende tableau” op het perron van het verdwenen grensstation.

Indrukwekkend hoe stilte meer kan zeggen dan talloze woorden! Ze stonden daar, met hun koffers, te

“wachten” of er een kans was om verder te mogen gaan. Onbekend wat hun uiteindelijke bestemming wordt.

Theatergroep “De Kwekerij” gaf ons deze kijk in het verleden.

Een rondleiding op de stationssite werd ook niet overgeslagen. Er zijn zeker 15 rondleidingen geweest met kleinere maar ook grotere groepen. “Hoe kan het toch gebeurd zijn dat ze dit afgebroken hebben” hoorden we na afloop, “Zo’n prachtig stationsgebouw”.

Vele honderden hebben hun weg gevonden van het bels lijntje richting de gemeentezaal.

De voorstellingen op zaterdag “Een held van bij ons” in regie van Vitalski waren stuk voor stuk

kippenvelmomenten. Het waren fragmenten uit het volledige theaterstuk die wij in dit weekend in premiere mochten aanschouwen. Het smaakte naar meer!

In de gemeentenzaal had onze Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius een tentoonstelling ingericht over het grensstation en de impact aan dit stukje grens tijdens de eerste wereldoorlog. We denken aan de vluchtelingenstroom en de komst van de dodendraad.

De maquette van het verdwenen grensstation, dat in bruikleen is gegeven door de familie Kooremans-van Gils aan onze HeE, is door zeer velen aandachtig bekeken.

Het gaf de grootsheid weer van wat eens de oorsprong was van de woongemeenschap van Weelde-Station.

Het zonnetje deed gans het weekend goed haar best! Velen streken dan ook neer op het terras om te genieten van een kopje koffie of een frisse pint. Op zondagmiddag genoten we er immers van de vrolijke klanken van "Oorlogsvensters". De kinderen beleefden op eigen wijze de geschiedenis op de Poppy-molen !!! Vele berichten zijn er verzonden naar Turnhout met medewerking van de radio/telegrafisten.

Kortom: er was veel actie aan de Statie!

Ook in het Museum Aan de Grens in 't Kaske is er deelgenomen aan Open Monumentendag. Zondag 14 september was het museum gratis toegankelijk. Zo'n veertig geïnteresseerde bezoekers hebben dit monumentale gebouw in deelgemeente Poppel komen bekijken. Ook de inhoud van het gebouw werd onder de loep genomen. En goed bevonden. De nieuwe opstelling en thema uitwerking van de grens werd gesmaakt.

Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius heeft tijdens dit weekend weer laten zien dat er LEVEN zit in HEEM en ERFGOED !!!

Dit is natuurlijk enkel mogelijk dankzij de inzet van vele vrijwilligers. Daarvoor (zonder namen te noemen) veel dank aan ieder die voor en achter de schermen zijn of haar steentje heeft bijgedragen aan het welslagen van dit geweldige weekend!

Ook dank aan de Partners (VVV-Toerisme Ravels, Erfgoedcel Noorderkempen, Cooperatie Bels Lijntje, StadsMuseum Tilburg) die samen met ons al deze activiteiten hebben gepland en uitgevoerd.

Tevens een woord van dank aan de Gemeente Ravels voor de geboden ondersteuning.

Wijn proef avond

Een 20 tal leden hebben op vrijdag 26 september jl. genoten van een gezellige avond onder het genot van heerlijke wijnen en een voortreffelijke 4 gangen maaltijd.

Bezoek leerlingen van de lagere school 't Spoor

Op donderdag 9 oktober jl. brachten de studiejaren 3, 4, 5 en 6 van de lagere school van Weelde-Station een bezoek aan ons Archief- en Documentatiecentrum.

De geschiedenis rondom het ontstaan van dit stukje van onze gemeente werd uitgediept en aangevuld met het thema van de 1ste WO.

Ook werd er gewandeld naar de stationssite en de plaats waar in 1915 de Dodendraad aan de grens met Nederland heeft gestaan.

De jongeren waren onder de indruk van de grootsheid van de stationssite en de verhalen over de vele vluchtelingen die hier gepasseerd zijn in het begin van de Grote Oorlog.

Herfstwandeling

Herberg "In den Bockenreyder" was op donderdag 16 oktober jl. het startpunt voor de jaarlijkse herfstwandeling. Omstreeks 13.15u. ving de grote wandeling aan. Het bracht ons langs een meanderend riviertje in de bossen, langs boerenland, het Goorven en het Flaesven.

Het geluk was met ons: op de middag nog een fikse regenbui maar nu een vriendelijk herfstzonnetje en prachtige wolken tegen een blauwe hemel. De hoge uitkijktoren werd door velen beklommen en kon er worden genoten van het weidse panorama over de uitgestrekte vennen en het bosrijke gebied.

Anderen genoten van het uitzicht vanop de houten banken. Het voorstel om de oorspronkelijke wandeling met een lus van een kwartiertje te verlengen kreeg bijval. Een stukje Hoge Venen nabij de vennen, klimmen en dalen over begroeide duinen!

Na een flinke wandeling kwam het terras van den Bockenrijder in zicht en konden we buiten genieten van een verfrissende traktatie.

Maar mooie liedjes duren nooit lang want een stortbui joeg ons tenslotte de gelagzaal binnen waar we het gezellig samenzijn nog een tijdje voortgezet hebben.

We kunnen terugkijken op een geslaagde, mooie wandeling waarbij slijk en grote plassen ons niet konden deren.

Schenken aan Nicolaus Poppelius

Het is wonderlijk hoeveel schenkingen we jaarlijks mogen ontvangen. Het afgelopen jaar was het niet anders. Hier volgt een lijstje met enkele merkwaardige voorwerpen, documenten, doodsprentjes, rouwbrieven, textiel, kleding, opgezette dieren, publicaties en memorabilia.

- André en Dirk Jansens schonken het door hen geschreven boek: "60 jaar Vliegen in Weelde"
- Doods- of gedachtenisprentjes mochten we ontvangen van: fam. Janssens-Vinckx, Marc Vermeeren, Lisa Paulussen, Marie Verwimp, Gaby Schillebeeckx en fam. Van Baelen.

Rouwprentjes 19de-begin 20ste eeuw

- Rouwbrieven door fam. Van Baelen
- Allerlei publicaties (boeken, encyclopedieën) werden binnengebracht door: fam. Janssens-Vinckx, Rik Bogaerts, fam. Dujardin, Herman Van De Leur, fam. Van Baelen, fam. Timmermans-Caers
- Feestuitnodigingen, menu's, krantenknipsels, eucharistievieringen en kaartspellen leverden de fam. Janssens-Vinckx, Marie Verwimp, Frans Verhoeven
- Houten kapstokken, zoals vroeger al uitgelegd zijn deze erg belangrijk voor het bewaren van oude kleding en textiel (de lijmen en vernissen zijn helemaal in de loop der jaren uitgewerkt), door Marie Verwimp, Marie-José De Mulder

- Oude lederen koffer kwam van Herman Van De Leur
- Oude schoolstempels van de Vrije School te Weelde-Station door bemiddeling van Bjorn Mateusen
- Kantkloskussens van Mit Janssens-Vinckx en fam. Moelans

Een van de eerste uitgaven van “De Rakkers Der Grenzen” en soldatenmuts WOI

- Speciale voorwerpen en werktuigen: Wafelijzer fam Smits-Van Loon
Koffiezetapparaat fam. Rens-Schlappi
Olielamp model “snuitentrekker”, metalen olielamp,
theepot met onderstel en vetkaarsen: Rik Bogaerts
Beeldje “de smokkelaar met pungel” van Jan Versweyveld
Oude diaprojector fam Van Der Linden-Van Vught
Lijmtang van Willy Pluym
Solo Margarinedoos, oude paraplu (doek), boekentas
en handtas door André Willems
Bankschroef door Lou Kraayenbrink

Lederbewerkingsinstrumenten, tang, beeldje in gips-afgewerkt in gesso (=mengsel van krijt met gelatine of een hars of lijm),

gips/gesso-beeldje

koperbuis dikte-en diameter controle-
apparaat, schminkdoosje, jaar-2000 cham-
pagneglazen, vlees- snijgarnituur en
leidekkershamer, vanwege Rik Bogaerts
Porselein-nachtemmers van fam. Wijnen-Willems en
Marie-José De Mulder

Leidekkershamer

Nachtemmer

Doopsuikerdoosjes van fam. Wijnen-Willems

- Foto's en postkaarten werden aangeleverd door fam. Maas-Witteveen (grens Poppel-Goirle), Mies Paulussen met foto's van oud-Ravels van haar vader Willem Paulussen, fam. Van Gils-Dickens met educatieve dia's van Rome en kunst, Marie Verwimp, Rik Bogaerts met foto van Staf Proost en Désiré Bogaerts, Ludo Van Leeuwenborgh met foto's van oud-Poppel, Poppelse kapellen en hoeven door Jos Verheyen
- Chromo's en plakboeken voor chromo's door Theresia Willems en anoniem
- Verscheidene blikken voor koekjes met o.a. afbeeldingen van verscheidene Belgische koningskoppels, tensoplast-pleisters, Engelse soldatenkoeken werden opgehaald bij Marie Verwimp, Gaby Schillebeeckx, Ludo Van Leeuwenborgh

- Textiel in alle mogelijke verwerkingen zoals jassen, capes, ondergoed, doopkleedjes, merklappen, vlaggen, tafelkleedjes, gordijnstof, sierdoeken, mutsen, schouwgarntuur, struisvogel- hoedenveer, boordjes in kant en andere haakwerkjes vanwege fam. Appels, fam. Van Dongen, fam. Van Hees-Verheyen, Lieve Van Den Broek, fam. Dries-Van Ticghelt, André Willems, fam. Rens-Schlappi, fam. Van Dongen
- Pentekening "Vinushoeve" vanwege Magda Dickens
- Fam Timmermans-Caers bezorgde ons een obus uit WOII, koperen kogelhulsjes WOII, kruisbeelden

- Educatieve schoolplaten met christelijke-wereldse onderwerpen en land- en stafkaarten vanwege fam. Timmermans-Caers, fam. Maas-Witteveen
- Porselein en aardewerk van Rik Bogaerts (Torhouts aardewerk, porseleinen borden, potje in papiermaché), Theresia Willems (borden in terre de fer)
- Speciale documenten kwamen tot bij ons vanwege fam. Van Gils-Dickens (In Memoriam WOII oud-leerlingen-Atheneum Turnhout), Henk Fransen met een verzekeringsdocument, fam. Van Baelen met boek Sint-Jorisgilde Weelde, oude fanfare almanakken, Anna Hermans met oude fiscale-en postzegels, Karel Govaerts met documenten van de duivenbond en landmeter, fam. Wijnen-Willems met ingekaderde kranten van 1915, Ludo Van Leeuwenborgh met passen voor grensverkeer en een eenzelveigheidskaart, fam. Paul Van Baelen met drukwerkje: niet-eetbare produkten tijdens de rantsoenering
- Alfons Adams bezorgde fotoalbums en alle uitgaven van "De Snutentrekker" i.v.m. het kinderkarnaval van Weelde

- Meubelstukjes voor kinderen van fam. Wijnen-Willems en kinderhuishoudenspel in hout en riet van Rik Bogaerts
- Speciale boeken: Rituaal Latijn-Nederlands van Herman Van De Leur
Bijna volledige collectie jaarboeken van Taxandria en gebedsboeken door
fam. Van Baelen
“Rakkers der Grenzen” uitgave 1930 van fam. Timmermans-Caers

**Heemkunde- en Erfgoedvereniging
Nicolaus Poppelius
vzw**

BESTUUR:

Voorzitter:	Luc Andries, Pastoor Coolsstraat 15, 2382 Poppel	0474 97 17 27
Ondervoorzitter:	Marc Van Gorp, Grote Baan 97 bus 7, 2380 Ravels	014 656905
Secretaris:	Rina van der Vloet, Mierdsedijk 70, 2382 Poppel	014 655588
Penningmeester:	Ries van der Linden, Tilburgseweg 75, 2382 Poppel	014 478066
Leden:	Ad Rens, Klein Goorbeek 2, 2382 Poppel	014 659958
	Andre Van Gils, Steenweg op Weelde 118, 2382 Poppel	014 656893
	Bas Van Haeren, Deenackers 1, 2381 Weelde	014 699126
	Mieke Van Hauteghem, Schatrijt 2, 2382 Poppel	014 687332
	Gaston Verhoeven, Steenweg op Weelde 94, 2382 Poppel	014 655554
	Magda Vloemans, Turnhoutseweg 2, 2381 Weelde	014 655156
	Marinus Willems, Weeldestraat 154, 2381 Weelde	014 655728

REDACTIEADRES:

Bas Van Haeren, Deenackers 1, 2381 Weelde, 014 699126

bas.van.haeren@skynet.be

Voor informatie in verband met de inhoud van dit tijdschrift,

de vormgeving of verschenen teksten kunt u steeds terecht op het redactieadres.

Wenst u een tekst of een idee voor publicatie aan te bieden, dan kunt u dit ook doen via een bestuurslid.
(Iedere auteur is verantwoordelijk voor de ingestuurde werken.)

CONTACTGEGEVENS:

Adres: Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius vzw, Dorp 64, 2382 Ravels-Poppel

Bankrelatie:

Rekeningnummer: 733-3522204-67

IBAN: BE93 7333 5222 0467

BIC code: KREDBEBB

Museum Aan de Grens in 't Kaske, Dorp 64 te 2382 Poppel,
is open elke tweede zondag van de maand van 14u. tot 17 uur.

In december, januari en februari is het museum gesloten.

Wel zijn er in deze wintermaanden bezoeken mogelijk op afspraak.

Groepsbezoeken kunnen aangevraagd worden via het reserveringsformulier
dat u kunt vinden op onze website.

Aanvragen kunnen natuurlijk ook gedaan worden per brief (zie hierboven voor het adres).

Archief- en Documentatiecentrum: Bredaseweg 46, 2381 Weelde-Station.

Te bezoeken na afspraak: voorzitter@nicolaus-poppelius.be

Website: <http://nicolaus-poppelius.be>

Facebook: www.facebook.com/NicolausPoppelius

